

УДК 37.016:811.111:316.772:159.9

Катерина Галацин, Алла Фещук

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Київ)

ТРЕНІНГ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ¹

Комунікативна культура особистості майбутнього фахівця є однією із важливих складових професійної культури особистості, а відтак проблема формування комунікативної культури майбутніх інженерів є актуальною.

Метою статті є розкриття ролі тренінгів у формуванні комунікативної культури майбутніх фахівців інженерних спеціальностей.

У статті розкривається сутність тренінгу як одного із інтерактивних методів, подається його структура, аналізується специфіка застосування у навчально-виховному середовищі ВТНЗ з метою формування комунікативної культури студентів; окреслюються основні вимоги щодо проведення тренінгу.

У висновках визначені основні напрями ефективного застосування тренінгів у формуванні комунікативної культури майбутніх інженерів.

Ключові слова: комунікативна культура, формування комунікативної культури, вищий технічний навчальний заклад, інтерактивні методи, тренінг.

Актуальність проблеми. Одним із важливих завдань сучасної вищої технічної школи є формування комунікативної культури майбутнього фахівця інженерних спеціальностей як складової професійної культури. Саме високий рівень сформованості комунікативної культури забезпечить відхід від традиційного сприйняття фаху інженера як професії типу «людина – техніка» до нового її сприйняття як олюдненої системи «людина – людина».

Аналіз модифікованих навчальних планів і програм підготовки фахівців, планів організації та системи заходів культурно-дозвілдової діяльності свідчить про те, що студенти вищих технічних навчальних закладів, крім фахових знань і вмінь, набувають також систему комунікативних знань (тобто знань про людину, її взаємини та взаємодію з іншими людьми, про спілкування як специфічний вид діяльності, який є не лише і не стільки обміном інформацією, як обміном емоціями, взаємовпливом, взаємодією і взаємозалежністю); оволодівають системою оцінно-ціннісних ставлень до цих знань і, відповідно, трансформують їх в особистісні установки, потреби, мотиви; формують систему комунікативних умінь і навичок практичної комунікативної поведінки та діяльності. З огляду на це, проблема формування комунікативної культури майбутніх фахівців, пошук нових технологій ефективного реалізації досліджуваного процесу є надзвичайно актуальною і своєчасною.

Аналіз публікацій з проблеми. Досліджуючи проблему формування комунікативної культури студентів ВТНЗ, нами було з'ясовано, що цей процес має бути цілісним, системним і плановим; базуватись на гуманній суб'єкт-суб'єктній взаємодії викладача і студентів. Так, однією із провідних умов формування комунікативної культури особистості А. Мудрик визначено дотримання принципу діалогічності в педагогічній взаємодії, який передбачає, що духовно-ціннісна орієнтація здійснюється в процесі такої взаємодії між викладачем і студентом, зміст якої становить обмін цінностями (інтелектуальними, емоційними, соціальними), а також спільне продукування цінностей [7].

Підходи до формування комунікативної культури найбільш повно, на нашу думку, розкриває О. Каверіна, виділяючи при цьому: професійно-діяльнісний, який спрямовує на зближення навчальної діяльності й майбутньої професії; культурологічний, що базується на необхідності цілісного сприйняття культури й поєднує безліч предметних сфер; синергетичний підхід, у контексті якого інтеграція знань базується на відродженні природних, об'єктивно діючих зв'язків між елементами навчального матеріалу; проблемний, який передбачає структурування змісту гуманітарного матеріалу та базується на принципах науковості й розвитку, що забезпечує розвивальний характер навчання (інтегративність

мислення майбутніх інженерів); системний підхід - використовується для розкриття цілісності процесу формування комунікативної культури особистості студента [6].

Результатом складного процесу формування комунікативної культури майбутніх фахівців, як зауважує С. Амеліна, є високий рівень її сформованості [1], показниками якого є: сформована позитивна мотивація до професійного спілкування, тобто свідоме бажання обміну інформацією, думками, аргументацією та зацікавленість у тому, щоб спілкування відбулося; усвідомлення спілкування як однієї із цінностей у системі цінностей особистості студента; рівноправність у спілкуванні, толерантне ставлення до опонента; готовність до співпраці, партнерства під час розв'язання проблеми чи розвитку ідеї; розвинена сукупність комунікативних умінь; високий рівень мовленнєвої культури (комунікативна грамотність) [1; 3]. У свою чергу, під комунікативними вміннями В. Моляко розуміє знання, включені в певну діяльність та готовність свідомо і самостійно розв'язувати те чи інше завдання. Сюди ж відносять і комплекс особистих якостей людини, здатність людини виконувати певну діяльність [8].

Таким чином, проблема цілеспрямованого формування комунікативної культури у майбутніх фахівців є багатоаспектною й певною мірою дослідженою різними вченими. Беззаперечним є твердження про те, що саме комунікативна культура сприяє підвищенню якості професійної підготовки майбутніх спеціалістів, формуванню їхньої активної громадянської і життєвої позиції, всебічному професійно-особистісному розвитку та самовдосконаленню. Отже, важливим у дослідженні окресленої проблеми є пошук шляхів її конструктивного вирішення.

Метою статті є аналіз ролі тренінгових занять у формуванні комунікативної культури майбутніх інженерів. Досягається задекларована нами мета через вирішення *низки завдань*, як-от: розкриття сутності тренінгу як інтерактивного методу, його структури, специфіки застосування у навчально-виховному середовищі ВТНЗ з метою формування комунікативної культури студентів; окреслення основних вимог щодо проведення тренінгу.

Виклад основного матеріалу. У дослідженні виходимо з того, що комунікативна культура особистості є якістю набутою, тобто сформованою. Крім того, акцент робимо на твердженні, що лише системний виховний вплив, спрямований на творення духовно багатой особистості майбутнього фахівця інженерної спеціальності, може забезпечити позитивний результат.

Таким чином, досліджуючи технологічний аспект процесу формування комунікативної культури студентів вищих технічних навчальних закладів, ми наголошуємо, що важливим є проведення системи заходів у різних нових нетрадиційних формах, як-от: ігор, тренінгів, конференцій, круглих столів, презентацій, семінарів, дискусій, диспутів, захисту проектів та ін. [3].

Головними принципами формування комунікативної культури студентів ВТНЗ було визначено:

- 1) мотивація комунікативної діяльності студентів з опорою на прийом персональної необхідності;
- 2) авансування успіху, актуалізація досягнень і зняття в студентів страху перед діяльністю;
- 3) рівно партнерські відносини у міжособистісній взаємодії викладача і студентів;
- 4) психологічна підтримка студентів і супровід їхньої діяльності порадою й власним прикладом викладача;
- 5) терпимість до опонентів, відкритість і плюралізм думок у вирішенні проблем.

У ході дослідження нами було встановлено, що формування комунікативної культури студентів є поетапним процесом і залежно від етапу визначено найбільш дієві форми і методи роботи. Зокрема, на першому етапі, завданням якого є активізація потреби студентів в удосконаленні професійних рис і розвиток мотивів формування їхньої комунікативної культури, дієвими визначено: бесіди на тему: «Сучасний фахівець – який він?», «Портрет сучасного інженера», «Що означає бути культурним?», «Чи вміємо ми говорити?» і т.п.;

години спілкування: «Презентую нову книгу, кінофільм, виставу», «Мое ставлення до технічних інновацій», «Моя професія за кордоном?»; вечори-зустрічі: «Від усієї душі», «Наші випускники – наша гордість», «Передача професійної естафети», «Ширше коло» тощо; лекції: «Духовна краса людини», «Утверджуй у собі людину», «Як управляти собою?», «Професіоналізм – це...», «Десять кроків до успіху?»; відверті розмови: «Хто вони – обранці долі?», «Чого я хочу досягти в житті?», «Як народжуються лідери?», «Майстерня хорошого настрою», «Я – організатор справи»; тематичні конференції: «Я вчусь вести діалог», «Чи вміємо ми слухати?», «Спілкування у моєму житті»; диспути: «Я серед людей – це проблема», «Як стати справжнім професіоналом?», «Уміти пристосовуватись – це добре чи погано?»; бесіди-роздуми «Слухати і чути – це одне і те ж?», «Чи хочу я бути успішним?», «Мій внесок у розвиток країни» тощо; лекції-діалоги «Чи маю я справжнього друга? Який він», «Який же я є насправді?», «Чи стану я кваліфікованим фахівцем?», «Що заважає мені бути лідером?»; участь у суспільно-корисній милосердній діяльності, наприклад в акціях «Діти вулиці», «Милосердя» тощо[4].

На другому етапі - усвідомлення студентами потенціалу комунікативної культури як складової їх професіоналізму - дієвим є застосування активних методів навчально-виховної роботи (тематичних бесід, дискусій, конкурсів, ділових та рольових ігор тощо). Прикладом заходів на цьому етапі є: тематичні бесіди на тему: «Особливості спілкування сучасного інженера», «Вербальна і невербальна комунікація в професійній діяльності», «Про методи активного слухання», «Конкуренція та компроміс у конфліктній взаємодії» та ін.; дискусії: «Поважай думку іншого», «Конкуренція: за і проти», «Плюси і мінуси примусу як методу вирішення конфлікту», «Авторитаризм в управлінні»; рольові ігри: «Сучасний керівник», «Я і підлеглий», «Презентація мого винаходу»; тематичні конференції: «Бар'єри у професійному спілкуванні», «Спілкування та емоції», «Інтеракція та перцепція як складові спілкування», «Комунікативна культура як запорука професійного успіху», «Шляхи конструктивного вирішення професійного конфлікту», «Умови успішного ведення переговорів» тощо[4].

На третьому етапі формуються комунікативні вміння і навички, розвиваються саморегулятивні вміння, які визначають насамперед вміння управління власними емоціями та здійснення ефективного психологічного впливу на інших. Дієвими на цьому етапі є діалогові технології, ігрові заняття тощо.

Особливу роль у формуванні комунікативної культури майбутніх фахівців інженерно-технічних спеціальностей ми відводимо тренінговим заняттям, які, на нашу думку, є найбільш дієвими на всіх етапах реалізації досліджуваного процесу.

Тренінг є формою групової роботи, що передбачає активну міжособистісну взаємодію учасників групи між собою та з викладачем. Цікавим є визначення тренінгу Ю. Смельянова: тренінг є групою методів розвитку здібності до навчання й оволодіння будь-яким складним видом діяльності, у нашому випадку – культурою комунікації. Тренінг – це багатофункціональний метод психологічного впливу на людину з метою навчання, розвитку професійно важливих якостей і властивостей, особистісних характеристик[5].

Ми у дослідженні виходимо з того, що тренінгове заняття є ретельно спланованим процесом надання чи поповнення знань, відпрацювання умінь і навичок, зміни чи оновлення певних ставлень, поглядів і переконань. А отже, саме тренінг забезпечує:

- а) нові підходи до проведення заняття: співпраця, відкритість, активність, відповідальність;
- б) інтенсивне засвоєння й уточнення нових знань;
- в) формування нових умінь - ефективною комунікації, самоконтролю, лідерства, роботи в команді і т.п.;
- г) розвиток потреби до пізнання, мотивів до діяльності, формування позитивних цінностей, ідеалів тощо.

Розкриваючи роль тренінгів у формуванні комунікативної культури студентів ВТНЗ, доцільно зупинитись на аналізі основних принципів проведення тренінгу. Це, насамперед, добровільність і активність усіх учасників, їх рівноправність і конфіденційність.

Задля того, щоб названі принципи були успішно реалізовані, необхідне обов'язкове дотримання основних вимог до тренінгового заняття. А саме:

- проблема тренінгу має бути реальною, наближеною до проблем і потреб її учасників;
- конкретно і чітко продуманий хід тренінгу;
- врахований рівень знань та умінь учасників тренінгу;
- заняття має забезпечити розвивальний вплив на учасників, тобто реально вплинути на свідомість і поведінку студентів.

У своїх дослідженнях ми неодноразово звертались до тренінгу активного слухання. Результатом цього тренінгу є теоретичне засвоєння знань і закріплення на практиці навичок активного слухання: формулювання «правильних» питань, уточнення і спонукання до розгортання відповіді, перефразування тощо.

Активне слухання визначалось нами за К. Рудестамом, тобто активне слухання є прийняттям людиною відповідальності за те, що вона відчуває, чує, шляхом підтвердження, уточнення, перевірки значень і мети повідомлення, отриманого від іншої людини [9]. Студенти-учасники тренінгу ознайомлювались з головними факторами, що сприяють підвищенню ефективності міжособистісної взаємодії, а також опановували невербальні компоненти спілкування, що спонукають до контакту. Одразу зауважимо, що нами було акцентовано увагу студентів на тому, що активно слухати – означає віддавати повну увагу іншим у процесі спілкування, а це більше, ніж просто дослуховуватися до слів того, хто говорить; розуміти жести, міміку, зміну інтонації голосу, вираз обличчя; відчувати психологічний підтекст, інтуїтивно сприймати те, що співрозмовник не може або не хоче говорити[3].

Під час тренінгів варто дотримуватись складових активного слухання, запропонованих І. Атватером[2]:

1. Стійкої уваги або мінімізованого відволікання, спрямованості уваги, візуального контакту, позитивної мови поз та жестів. Ми говоримо: «Я весь – увага», коли жадаємо почути щось цікаве; при цьому треба вислуховувати «всім тілом», що виражає не тільки готовність слухати, фізичну увагу, а й допомагає процесу слухання і сприймання.

2. Неревлексивного слухання, яке визначається як уміння мовчати, не втручаючись у розмову своїми зауваженнями. Воно охоплює: слухання як таке або уважне мовчання, початок розмови – мінімізацію відповідей. Неревлексивне слухання корисне в ситуаціях, коли співрозмовник прагне висловити своє ставлення до чого-небудь або хоче висловити свою точку зору; співрозмовник хоче обговорити наболілі питання; відчуває труднощі в розв'язанні своїх проблем і турбот; під час розмови з людиною вищого соціального статусу (керівника). Зауважимо, що ситуації, коли неревлексивного слухання недостатньо, наступні: незначне або відсутнє у співрозмовника бажання говорити; той, хто говорить, прагне більшої підтримки чи схвалення.

3. Ревлексивного слухання – манери слухати, яка охоплює: уточнення, перефразування, вираження почуттів, резюмування. Є п'ять видів мовної реакції під час спілкування. Найпоширеніші – суб'єктивні (суб'єктивний слухач висловлює заяви на зразок: «це добре», «це погано»), менше поширені міркування – схвалення й аналітичні реакції; зовсім рідко трапляються реакції взаєморозуміння.

4. Основних налаштувань – схвалення, самосхвалення, емпатія. Провідною серед цих складових є емпатія, як вміння «увійти» у стан іншої людини, співпереживати їй, уміння «співдіяти». Точне емпатійне розуміння охоплює процеси адекватного уявлення та комунікації. Правильно уявити – означає сприйняти, що відбувається всередині іншої людини, що вона переживає [2].

5. Мови невербального спілкування – міміки, погляду і візуальних контактів (зміни висоти голосу, інтонації, поз і жестів), мови особистісного простору.

6. Пам'яті, зокрема зосередження, короткочасної пам'яті, довготривалої пам'яті. Наголошувалось, що під час запам'ятовування застосовувати такий прийом, як стиснення інформації. Якщо, наприклад, хтось у бесіді з вами: просить надати інформацію; скаржитися

на щось; просить про підтримку, можна згрупувати все в такі тези: потрібна інформація; проблеми; необхідні дії.

Ще одним поширеним у нашій практичній діяльності з формування комунікативної культури студентів ВТНЗ є тренінг розв'язання конфліктів, мета якого – навчити майбутніх інженерів ефективно керувати своїм емоційним станом, залишаючись навіть у складній ситуації спокійним і зібраним; зробити свою самооцінку невразливою; навчитися знаходити в собі приховані ресурси і використовувати їх для вирішення конфліктів; допомогти виграти всім, не програючи насамперед самому.

Для розв'язання поставлених завдань насамперед потрібно навчитися прогнозувати конфлікт, пам'ятаючи про найбільш поширену формулу: конфлікт = проблема + конфліктна ситуація + учасники конфлікту + інцидент (як збіг обставин, що й провокує виникнення конфлікту)[10]. Конфліктна ситуація зазвичай виникає або в результаті нагромадження суперечностей, або ж сумування конфліктогенів (слів, дій, учинків, обставин або ж, навпаки, їх відсутність, що сприяє виникненню конфлікту).

Для успішного проведення цього тренінгу студенти насамперед мають оволодіти системою конфліктологічних і комунікативних знань, без яких, зрозуміло, неможливим є ні формування умінь конструктивного вирішення конфлікту, ні його попередження, ні формування комунікативних умінь взагалі. Для формування таких знань дієвим є метод «мозкової атаки». Нами прописані найбільш загальні правила «мозкової атаки»: 1) будь-яка ідея, незалежно від її реальності, має бути вислуханою; 2) будь-хто з учасників може запропонувати одну або декілька ідей одночасно аби не заблокувати свою фантазію; 3) члени групи повинні утримуватись від критики на адресу виступаючого з ідеєю; 4) після того, як ідеї виголосили усі члени групи, здійснюється їх послідовне обговорення і розробка загального рішення; 5) незгідні з загальним підсумковим рішенням мають право на виступ з особливою думкою на етапі захисту проблеми[3].

Отже, у контексті теми тренінгу, головною метою визначено – розкриття сутності поняття конфлікту у процесі спільної колективної діяльності. Так, студентам було запропоновано назвати слова, які асоціюються з поняттям «конфлікт». Студенти називали, наприклад: сварка, суперечка, неприязнь, агресія, емоційна незгода, протиріччя, нерозуміння, протиборство, конфронтація, небажання зрозуміти позицію іншого, виразні негативні емоції, негативна взаємодія, психологічне неприйняття один одного тощо. Доцільно зазначити, що названі студентами слова-асоціації свідчать про негативне їх ставлення до конфлікту як явища, а отже й висновок – конфлікт негайно треба конструктивно вирішити. Найбільш поширеними виявились наступні визначення конфлікту, запропоновані студентами – майбутніми інженерами: «конфлікт – це протиріччя, розбіжність поглядів на якусь проблему»; «конфлікт – це непорозуміння між людьми», «конфлікт – це зіткнення думок, ідей і дій».

Ефективними були також тренінги комунікативної компетентності, комунікативних здібностей та комунікативних навичок і тренінг комунікативної толерантності.

Висновок. Аналіз психолого-педагогічної літератури і практики повсякденного життя переконливо доводить, що на сьогодні надзвичайно актуальною є проблема формування комунікативної культури особистості як важливої складової професійної культури, незалежно від фаху. А тому одним із завдань вищої школи є пошук нових змісту, форм і методів формування комунікативної культури майбутніх фахівців. Нами акцентовано увагу на складності процесу формування комунікативної культури у студентів вищих технічних навчальних закладів і проаналізовано важливу роль у формуванні комунікативної культури тренінгу як однієї із інноваційних інтерактивних технологій.

У нашому дослідженні наголошено, що в основу всіх тренінгових занять покладено активну творчу, аналітико-синтетичну діяльність студента, який є суб'єктом у цій діяльності, його інтуїтивний пошук вирішення певної проблеми, а також уміння узагальнення та систематизації. Саме під час тренінгу формуються вміння активного слухання, логічного викладу власної думки, презентації своєї ідеї та ін., що є надзвичайно

важливим у будь-якій професійній діяльності.

Подальшого наукового дослідження потребує розробка методики створення так званого тренінгового середовища, яке мусить враховувати специфіку та вимоги конкретної професійної діяльності, оскільки саме в такому середовищі можна досягти максимально позитивного результату формування комунікативної культури, тобто позитивної динаміки в розвитку особистості майбутнього фахівця від запропонованих зразків поведінки і діяльності до їх усвідомлення та запровадження в пізнавальні й регуляційні особистісні структури через уміння та навички.

Джерела та література

1. Амеліна С. М. Тренінги з розвитку вмінь та навичок діалогічного спілкування / С. М. Амеліна. – Д. : Пороги, 2005. – 74 с.
2. Атватер И. Невербальное общение / Атватер И. // Психология влияния. – СПб. : Питер, 2001. – С. 209.
3. Галацин К. О. Особливості формування комунікативної культури студентів вищих технічних навчальних закладів / К. О. Галацин // Науковий вісник ВНУ ім. Лесі Українки. – Луцьк : РВВ Вежа, 2012. – № 8 (233). – С. 54–59.
4. Галацин К. О. Моделювання процесу формування комунікативної культури майбутніх інженерів / К. О. Галацин // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. Вип. 41 / Харк. держ. акад. культури ; відп. ред. В. М. Шейко. – Х. : ХДАК, 2013. – С. 257–261.
5. Емельянов Ю. Н. Этические и методические основы социально-психологического тренинга / Ю. Н. Емельянов, Е. С. Кузьмин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1985. – 153 с.
6. Каверіна О. Г. Професійна підготовка майбутніх інженерів у процесі формування професійної комунікації / О. Г. Каверіна, П. В. Стефаненко // Педагогічний процес : теорія і практика. Вип. 1. Серія «Педагогіка, психологія». – К. : ЕМКО, 2009. – С. 229–236.
7. Мудрик А. В. Воспитание как составная часть процесса социализации / А. В. Мудрик // Вестник СПТТУ. Вып. VI. Педагогика. Психология. – 2008. – № 3(10). – С. 7–24.
8. Моляко В. А. Психология конструкторской деятельности / Моляко В. А. – М. : Машиностроение, 1983. – 134 с.
9. Рудестам К. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы : теория и практика / Рудестам К. ; пер. А. Голубев Л. Трубицына и Э. Дикий // Kjell Erik Rudestam. *Experiential Groups in Theory and Practice* Monterey, Calif. : Brooks/Cole, 1982; М. : Прогресс, 1990. – СПб. : Питер Ком, 1998. – 234 с.
10. Тюптя О. Комунікативна компетентність особистості / Тюптя О. // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : науково-методичний збірник / ред. кол. Н. Софій, І. Єрмаков [та ін.]. – К. : Контекст, 2000. – 336 с.

Referens

1. Amelina S. M. *Treniny` z rozvy`tku vmin` ta navy`chok dialogichnogo spilkuvannya* / S. M. Amelina. – D. : Porogy`, 2005. – 74 s.
2. Atvater Y`. *Neverbal`noe obshheny`e* / Atvater Y`. // *Psy`xology`ya vly`yany`ya*. – SPb. : Py`ter, 2001. – S. 209.
3. Galacy`n K. O. *Osobly`vosti formuvannya komunikaty`vnoyi kul`tury` studentiv vy`shhy`x texnichny`x navchal`ny`x zakladiv* / K. O. Galacy`n // *Naukovy`j visny`k VNU im. Lesi Ukrayinky`*. – Lucz`k : RVV Vezha, 2012. – # 8 (233). – S. 54–59.
4. Galacy`n K. O. *Modelyuvannya procesu formuvannya komunikaty`vnoyi kul`tury` majbutnix inzheneriv* / K. O. Galacy`n // *Visny`k Xarkivs`koyi derzhavnoyi akademiyi kul`tury`* : zb. nauk. pr. Vy`p. 41 / *Xark. derzh. akad. kul`tury`* ; vidp. red. V. M. Shejko. – X. : XDAK, 2013. – S. 257–261.
5. Emel`yanov Yu. N. *Эты`chesky`e y` metody`chesky`e osnovы socy`al`no- psy`xology`cheskogo treny`nga* / Yu. N. Emel`yanov, E. S. Kuz`my`n. – L. : Y`zd-vo LGU, 1985. – 153 s.
6. Kaverina O. G. *Profesijna pidgotovka majbutnix inzheneriv u procesi formuvannya profesijnoyi komunikaciyi* / O. G. Kaverina, P. V. Stefanenko // *Pedagogichny`j proces : teoriya i prakty`ka*. Vy`p. 1. Seriya «Pedagogika, psy`xologiya». – K. : EMKO, 2009. – S. 229–236.
7. Mudry`k A. V. *Vospyt`any`e kak sostavnaya chast` processa socy`aly`zacy`y`* / A. V. Mudry`k // *Vestny`k SPPTU*. Выр. VI. *Pedagogy`ka. Psy`xology`ya*. – 2008. – # 3(10). – S. 7–24.
8. Molyako V. A. *Psy`xology`ya konstruktorskoj deyatel`nosti`* / Molyako V. A. – M. : Mashy`nostroeny`e, 1983. – 134 s.
9. Rudestam K. *Gruppovaya psy`xoterapy`ya. Psy`xokorrekcuy`onnye grupy : teory`ya y` prakty`ka* / Rudestam K. ; per. A. Golubev L. Truby`czyna y` Э. Dy`ky`j // *Kjell Erik Rudestam. Experiential Groups in Theory and Practice* Monterey, Calif. : Brooks/Cole, 1982; М. : Progress, 1990. – SPb. : Py`ter Kom, 1998. – 234 s.
10. Tyuptya O. *Komunikaty`vna kompetentnist` osoby`stosti* / Tyuptya O. // *Kroky` do kompetentnosti ta integraciyi v suspil`stvo : naukovy`metody`chny`j zbirny`k* / red. kol. N. Sofij, I. Yermakov [ta in.]. – K. : Kontekst, 2000. – 336 s.

Екатерина Галацин, Алла Фежук. Тренинг в формировании коммуникативной культуры будущих специалистов инженерных специальностей. Коммуникативная культура личности будущего специалиста является одной из важных составляющих профессиональной культуры личности, а следовательно, проблема формирования коммуникативной культуры будущих инженеров является актуальной.

Целью статьи является раскрытие роли тренингов в формировании коммуникативной культуры будущих специалистов инженерных специальностей.

В статье раскрывается сущность тренинга как одного из интерактивных методов, представляется его структура, анализируется специфика применения в учебно-воспитательном среде технического вузе с целью формирования коммуникативной культуры студентов; определяются основные требования относительно проведения тренинга.

В выводах определены основные направления эффективного применения тренингов в формировании коммуникативной культуры будущих инженеров.

Ключевые слова: коммуникативная культура, формирование коммуникативной культуры, высшее техническое учебное заведение, интерактивные методы, тренинг.

Kateryna Halatsyn, Alla Feshchuk. TRAINING IN FORMATION THE COMMUNICATIVE CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS IN ENGINEERING. The communicative culture of the identity of the future specialist is one of important components of the professional culture of the personality and consequently, the problem of formation the communicative culture of the future engineer is urgent.

The purpose of the article is disclosure a role of trainings in formation of the communicative culture of the future specialists in engineering.

In article the essence of a training as one of interactive methods reveals, its structure is represented, specifics of the applications for the educational environment in higher technical educational institutions with the purpose of formation the communicative culture of students are analyzed; the main requirements concerning holding the training are determined.

In conclusions the main ways for the effective application of training in the formation of communicative culture of future engineers are determined.

Keywords: communicative culture, formation of the communicative culture, higher technical educational institution, interactive methods, training.

Стаття надійшла до редколегії 20.02.2017 р.

УДК: 372.878

Танасій Гарбуз, Тетяна Потапчук

Рівненський державний гуманітарний університет (Рівне)

ВОКАЛЬНО-ХОРОВА РОБОТА В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ¹

У статті розкриваються питання вокально-хорової роботи в процесі підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва в сучасній вищій школі. Проблеми вибору методів, прийомів та способів навчання, що залежать від студентів, їх інтересів, творчої індивідуальності і досі залишаються недостатньо висвітленими. Це диктує необхідність пошуку нових шляхів і форм роботи зі студентами. З метою формування особистості студента в навчальному процесі сучасна дидактика рекомендує збагатити традиційні методи навчання такими прийомами та способами, які сприяли б формуванню в суб'єкта мотивації учіння, майбутньої професійної діяльності та змістовних життєвих настанов.

Ключові слова: вокально-хорова робота, майбутні вчителі музичного мистецтва, сучасна вища школа, розспівки.

Постановка проблеми. Одним з найбільш доступних, основних форм музичної культури народу, життєвість якої доведена всім історичним рухом розвитку суспільства є хоровий спів, постійно зростають, розширюються і набувають більш важливого характеру соціальні функції хорового співу - виховна, пізнавальна, художньо-естетична, комунікативна тощо. Хоровий спів на сучасному етапі розвитку музичної педагогіки – це один із видів колективної виконавської діяльності. Він сприяє розвитку співочої культури;